

ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ЄДИНОБОРСТВ

FORMATION OF PHYSICAL QUALITIES IN FUTURE OFFICERS FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE DURING MARTIAL ARTS TRAINING

Стаття присвячена одній із актуальних проблем всебічної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України – формуванню їхніх фізичних якостей під час занять з єдиноборств. Доведено важливість фізичної підготовки майбутніх офіцерів як основи професійної та психологічної готовності до дій в непередбачуваних військових умовах. Зазначено взаємодоповнюваність і взаємодоповнення фізичних якостей (витривалість, силові здібності, спритність, швидкість), що забезпечують рухову активність, та спеціальних якостей (стійкість до впливу несприятливих факторів службової діяльності, координаційні здібності, стійкість до гравітаційного перевантаження тощо). Означені якості формуються і розвиваються в майбутніх офіцерах приблизно однаковими методами, засобами і вправами (біг, плавання, подолання перешкод, силові вправи, спортивні ігри, рукопашний бій, єдиноборства та інші). Доведено потребу в комплексному підході до формування фізичних якостей майбутніх офіцерів під час занять з єдиноборств, результативність якого забезпечується завдяки ефекту синергії організаційно-педагогічних умов проведення занять.

Визначено і досліджено комплекс організаційно-педагогічних умов, які є складниками авторської методики формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів ЗСУ під час занять з єдиноборств, а саме: підвищення мотивації майбутніх офіцерів до активної роботи під час занять з єдиноборств шляхом введення змагань наприкінці кожного заняття, зокрема зі змішаних бойових мистецтв, з визначенням рейтингу курсантів, а також включення до занять елементів атлетичного єдиноборства; організація занять в малих групах з використанням технології особистісно орієнтованого навчання; запровадження консультацій майбутніх офіцерів щодо психологічної підготовки до єдиноборств, а також щодо основ нутриціології, тобто стосовно режиму збалансованого харчування та відпочинку, як перед тренуванням, так і після нього; впровадження стресових тренувань під час занять з єдиноборств.

Надаються рекомендації викладачам і курсантам щодо реалізації визначених умов, які мають забезпечити високоякісну фізичну підготовку майбутніх офіцерів ЗСУ, що особливо важливо під час воєнного стану нашої країни.

Ключові слова: фізична підготовка, рухова активність, майбутні офіцери, форму-

вання фізичних якостей, вищий військовий навчальний заклад, єдиноборства.

The article is devoted to one of the urgent problems of the comprehensive training of future officers for the Armed Forces of Ukraine – the formation of their physical qualities during martial arts training. The importance of physical training of future officers as the basis of professional and psychological readiness to act in unpredictable military conditions has been proven. The mutual influence and complementarity of physical qualities (endurance, strength abilities, dexterity, speed), which ensure motor activity, and special qualities (resistance to the influence of adverse factors of service activity, coordination abilities, resistance to gravitational overload, etc.) are indicated. These qualities are formed and developed in future officers by approximate the same methods, means and exercises (running, swimming, overcoming obstacles, strength exercises, sports games, hand-to-hand combat, martial arts, and others). The need for a comprehensive approach to the formation of physical qualities of future officers during martial arts classes has been proven, the effectiveness of which is ensured thanks to the synergy effect of the organizational and pedagogical conditions of conducting classes.

The complex of organizational and pedagogical conditions, which are components of the author's methodology for the formation of physical qualities in future officers of the Armed Forces during martial arts classes, was determined and researched, namely: increasing motivation of future officers to work actively during martial arts classes by introducing competitions at the end of each class, in particular mixed martial arts, with the determination of the cadets' rating, as well as the inclusion of elements of athletic martial arts in classes; organization of classes in small groups using the technology of personally oriented learning; introduction of consultations for future officers on psychological preparation for martial arts, as well as on the basics of nutrition, that is, on a balanced diet and rest regime, both before and after training; implementation of stress training during martial arts classes.

Recommendations are given to teachers and cadets on the implementation of certain conditions that should ensure high-quality physical training of future officers of the Armed Forces, which is especially important during the martial law of our country.

Key words: physical training, motor activity, future officers; formation of physical qualities, higher military educational institutions, martial arts.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.19>

Воловник В.Є.,

канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри інженерної механіки
Військової академії (м. Одеса)

Ліподат В.С.,

слухач II курсу магістратури
Військової академії (м. Одеса)

Постановка проблеми. В період бойових дій гостро стоїть питання щодо забезпечення всебічної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України (ЗСУ), збагачування їхніх знань, умінь, навичок і компетенцій в напрямках вогневої підготовки, тактичної підготовки, тактичної медицини, і,

особливо, їхньої фізичної підготовки і формування фізичних якостей на високому рівні, як основи професійної та психологічної готовності до дій в непередбачуваних військових умовах, що досягається зокрема під час занять у ВВНЗ з різних видів єдиноборств. Фізично витривалий, сильний воїн,

використовуючи свої знання військового фаху, здатний виконувати завдання будь-якої складності. Отже, сукупність зазначених складових підготовки майбутніх військових фахівців, базою формування яких є їхня фізична підготовка, підвищить живучість кожного військовослужбовця на полі бою, що набуває особливої актуальності в сучасний період широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території нашої країни.

Своєчасність даної задачі підтверджується й Наказом Міністерства оборони України № 225 від 05.08.2021 «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони України № 255 від 23.04.2024), де зазначено, що «Фізична підготовка є одним із основних предметів бойової підготовки, важливим і невід'ємним елементом бойової готовності військових частин і підрозділів до виконання завдань за призначенням» [7].

Фізична підготовка поділяється на загальну та спеціальну і переслідує людину по життю всюди, школа, ліцей, коледж, заклад вищої освіти; перш за все для особистого здоров'я; по-друге, для роботи за спеціальністю.

Увага до фізичної підготовки та рухової активності молоді в нашій країні починається зі шкіл та ліцеїв, де застосовуються комплексні програми фізичного виховання, зокрема впроваджується так звана «Модель здорової школи» [9, с. 75, 78]. За визначенням заступника МОН України В. Рогової, саме в умовах воєнного стану функціонування системи освіти «характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу...» [9, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури свідчить, що дослідженням умов для покращення фізичних якостей військовослужбовців займалися такі вчені, як С. Булах, Ю. Герасимчук, І. Токар, С. Балабан та інші.

Питання організації фізичної підготовки і підвищення рівня сформованості фізичних якостей майбутніх фахівців у навчально-виховному процесі закладів освіти, зокрема вищої військової, досліджувались в останні роки багатьма авторами [1–8, 11, 12].

Сучасні автори досліджують різні проблеми та підходи до всебічної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ, важливим складником якої є фізична підготовка і формування їхніх фізичних якостей, зокрема стосовно: підходу до фізичної підготовки і формуванню фізичних якостей як до важливої компоненти комплексної програми підготовки фахівців психологічного забезпечення ЗСУ [1, с. 90]; використання задачного підходу при підготовці спеціалістів з фізичної культури [3, с. 139]; використання компетентнісного підходу до підготовки

майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки, зокрема формування їхньої методичної, організаційної, діагностувальної компетентності [4, с. 48; 5, с. 110; 12, с. 325]; підготовки майбутніх тренерів зі східних единоборств [6]; підготовки інструкторів фізичної підготовки і спорту та бойової армійської системи ЗСУ [8, с. 95] та інші.

Проте формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів Збройних сил України під час занять з единоборств задля забезпечення їхньої всебічної професійної підготовки у навчально-виховному процесі ВВНЗ ще не було предметом окремих спеціальних досліджень.

Отже, **метою і завданням** даної статті є дослідження процесу формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів Збройних сил України під час занять з единоборств, що має забезпечити їхню високоякісну професійну і психологічну підготовку в сучасних умовах військового стану нашої країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України (МОУ) зазначено, що загальними завданнями фізичної підготовки військовослужбовців є: формування та вдосконалення їх фізичної готовності до службової діяльності, підвищення бойової готовності військових частин і підрозділів шляхом розвитку фізичних та спеціальних якостей, оволодіння та вдосконалення військово-прикладних рухових навичок та вмій; формування готовності до перенесення екстремальних фізичних і психологічних навантажень у період підготовки та ведення бойових дій, виховання морально-вольових якостей та деякі інші [7]. Причому до фізичних якостей віднесено такі властивості (особливості) організму військовослужбовця, що забезпечують його рухову діяльність, а саме: витривалість, силові здібності, спритність, швидкість; а до спеціальних – такі, що забезпечують його стійкість до впливу несприятливих факторів службової діяльності, як-от: координаційні здібності, стійкість до гравітаційного перевантаження тощо

Проте, на нашу думку, визначені фізичні та спеціальні якості є великою мірою взаємо впливовими та взаємодоповнючими, тим більше, що вони формуються і розвиваються в майбутніх військових фахівцях одночасно і приблизно однаковими методами, засобами і вправами, як-от: біг, плавання, подолання перешкод, силові вправи, спортивні ігри, рукопашний бій, единоборства та деякі інші.

Як відомо, загалом до найпоширеніших видів единоборств входять: змішані бойові мистецтва, зокрема ММА, бокс, боротьба, дзюдо, фехтування, кікбоксинг, тайський бокс (муай тай), бірманський бокс (летвей), саньда, тхеквондо, капоейра, бразильське джіу-джитсу, історичний середньовічний бій, самбо, сумо, кіокушинкай, кудо (Дайдо Дзюку), а також атлетичне единоборство.

Формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів ЗСУ на високому рівні під час занять з єдиноборств потребує, на нашу думку, комплексного підходу, результативність якого забезпечується, як відомо, завдяки ефекту синергії складників комплексу, що передбачає передусім визначення таких організаційно-педагогічних умов проведення означених занять, реалізація яких у навчально-виховному процесі ВВНЗ має забезпечити їхню високоякісну професійну і психологічну підготовку. Визначені організаційно-педагогічні умови складають основу пропонованої авторської методики формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів ЗСУ під час занять з єдиноборств.

При цьому ми розуміємо організаційно-педагогічні умови, за Є. Подтергерою, як «взаємопов'язані обставини і/або способи впорядкування і тривалої підтримки педагогічного процесу, що утворюють певну систему, а зв'язки між ними проявляються у взаємозумовленості та взаємній впливовості педагогічних явищ, що виникають унаслідок запровадження цих умов і детермінують підвищення результативності процесу» [10, с. 90].

На основі аналізу першоджерел та власного досвіду було визначено наступні організаційно-педагогічні умови, які є складниками авторської методики формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів ЗСУ під час занять з єдиноборств, а саме:

- підвищення мотивації майбутніх офіцерів до активної роботи під час занять з єдиноборств;
- організація занять в малих групах з використанням технології особистісно орієнтованого навчання під час занять з єдиноборств;
- запровадження консультацій майбутніх офіцерів щодо психологічної підготовки до єдиноборств, а також щодо основ нутриціології, тобто стосовно режиму збалансованого харчування та відпочинку, як перед тренуванням, так і після нього;
- впровадження стресових тренувань під час занять з єдиноборств.

Реалізація головної умови щодо підвищення мотивації майбутніх офіцерів до активної роботи під час занять з єдиноборств потребує, на нашу думку, розробки комплексу мотиваційних заходів, спрямованих на розвиток інтересу курсантів до цих занять. Адже, будь-яке заняття з фізичної підготовки є, як правило, одноманітною та важкою працею, і курсант може швидко втратити зацікавленість і внутрішню мотивацію до занять.

Ми пропонуємо підійти до вирішення цього питання та підвищити зацікавленість майбутніх військовослужбовців до покращення індивідуальних результатів уведенням змагань курсантів один з одним або між групами курсантів наприкінці тренування впродовж 15–20 хв., по можливості на кожному занятті, а раз на місяць влаштовувати

спортивні заходи, з обов'язковим нарахуванням індивідуальних балів за кожне змагання і наступне їх підсумовування та визначення рейтингу кожного курсанта.

При проведенні змагань доцільно використовувати не тільки загальновідомі види єдиноборств, як бокс або самбо, а й змішані бойові мистецтва, зокрема ММА (mixed martial arts). Як відомо, ММА – це вид спорту і категорія змішаних бойових мистецтв, що включає в себе різноманітні засоби і способи ведення оборони й нападу в рукопашному бою. Його особливістю є те, що раундів всього три, і тривають вони протягом п'яти хвилин, що є досить зручним піл час короткого навчального заняття, тим більше, що за цей час ті, хто змагаються, можуть продемонструвати достатньо велику кількість технік і прийомів, характерних для цього виду єдиноборств.

Крім того, враховуючи інтерес молоді до культуризму і побудові власного красивого тіла, з метою підвищення мотивації курсантів до активної роботи під час занять з єдиноборств, ми пропонуємо включити до занять елементи атлетичного єдиноборства, що є окремим напрямом фізичного виховання і ґрунтується на використанні комплексів силових вправ із різними обтяженнями (штангами, гантелями, гирями), опорами, тренажерами, а також вправ із використанням ваги власного тіла.

Наступна умова передбачає організацію занять з єдиноборств у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) в малих групах з використанням технології особистісно орієнтованого навчання, що означає орієнтацію при плануванні і здійсненні навчального процесу на особистість курсанта як мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Оскільки особистісний підхід передбачає опору на природний процес розвитку і саморозвитку задатків і творчий потенціал особистості, то і організація занять має бути спрямована на створення для цього такої обстановки, яка забезпечить індивідуалізований підхід до кожного курсанта групи.

Ми рекомендуємо зменшити кількість курсантів у групі, як мінімум, до 7–10 осіб. Дана інновація дозволить викладачу (тренеру) більше уваги приділяти кожному і тим самим не тільки збільшити зацікавленість у тих, хто навчається, до занять, але й підвищити ефективність занять, сприяючи розвитку природних фізичних і творчих задатків, адже приділяти увагу меншій кількості курсантів, спираючись на їхні досягнення у саморозвитку власних фізичних якостей, значно легше і продуктивніше, ніж, наприклад, у стандартній групі у 25–30 військовослужбовців.

Умова щодо запровадження консультацій майбутніх офіцерів стосовно їхньої психологічної підготовки до єдиноборств потребує, на нашу думку, попередньої плідної співпраці з досвідченим

психологом, досвід якого стосується передусім психології і філософії східних єдиноборств, тобто бойових мистецтв, що утворилися та відточувалися у країнах Азії. Як відомо, характерним для них є поєднання технічних прийомів та психологічної складової, тобто комплексний розвиток одночасно як тіла, так і духу, досягнення гармонії між тілом та розумом, здобуття сили та контролю. Прикладом таких єдиноборств можна вважати айкідо, тобто японське бойове мистецтво рукопашного бою, що є синтезом древніх технік самооборони і боротьби в поєднанні з філософією гармонії духу.

Стосовно запровадження консультацій майбутніх офіцерів щодо основ нутриціології як науки здорового харчування, котра досліджує продукти, їх дію та вплив на організм людини, тобто щодо побудови режиму збалансованого харчування та відпочинку, як перед тренуванням, так і після нього, то слід зазначити, що ні для кого не секрет, що на тренуваннях потрібно бути максимально сконцентрованим, не шкодувати сил та викладатися на всі 100 відсотків, тому після тренування курсанту також потрібно приділити не меншу увагу відновленню організму. До цих консультацій доцільно залучати і нутриціологів, і дієтологів, адже до харчування потрібно підходити індивідуально, передбачити збалансований комплекс вітамінів, достатню кількість білків, жирів та вуглеводів. А під час тренувань і змагань доцільно залучати медичний склад, що, по-перше, забезпечить постійний контроль здоров'я військовослужбовців, тому що іноді під час бою курсанти можуть отримати травму, забій тощо; і, по-друге, оскільки на сьогоднішній день існує достатньо великий перелік фармацевтичних добавок, які підтримують організм і допомагають в досягненні спортивної маси тіла, забезпечить можливість докладно консультувати курсантів з цього питання.

Умова щодо впровадження стресових тренувань під час занять з єдиноборств є, на нашу думку, ще одним з методів поліпшення фізичної підготовки курсантів; адже, як було зазначено, тренування є, як правило, одноманітною роботою. Прикладом впровадження стресових тренувань при загально фізичній підготовці може бути таке: група на кожному тренуванні біжить від 5 до 7 км, і це відбувається впродовж довготривалого терміну, наприклад, місяць, а після цього групі раптово дається стресове навантаження, наприклад, завдання пробігти 20 км. Що стосується безпосередньо занять з єдиноборств, то тут впровадження стресових тренувань може бути організовано таким чином: на кожному занятті, як було визначено в першій умові, у групі проводяться змагання курсантів, наприклад, один з одним у 2–3 раунди по 2–3 хвилини, і це відбувається достатньо довго, а після цього раптово дається стресове навантаження зі значним збільшенням,

як кількості раундів, так і їх тривалості, наприклад, 5–8 раундів по 5–10 хвилин. Така організація занять дозволить розвинути спроможність майбутніх військовослужбовців до більш тривалих навантажень та підвищить їхні фізичні якості, насамперед стійкість та витривалість, як спроможність військовослужбовця протистояти стомленню у процесі рухової діяльності, а також військово важливі психологічні якості: наполегливість і завзятість, сміливість і рішучість, витримку та самовладання, здатність до переключення уваги тощо.

Для підвищення ефективності стресових тренувань можна використовувати елементи нового методу – CrossFit програми. Кросфіт – це інтенсивна тренувальна програма, що містить у собі важку атлетику, кардіотренування та вправи на гнучкість і базується на функціональних рухах, тобто рухах, які імітують реальні фізичні дії, такі як підйом ваги, біг, стрибок, тяга і штовхання. В її основу покладені різноманітність та непередбачуваність. Курсанти ніколи не знають, які вправи будуть виконувати в наступному тренуванні, і це робить його унікальним та захоплюючим. Цей метод сприяє розвитку таких фізичних якостей, як сила, швидкість та гнучкість, а також спроможності майбутніх офіцерів застосовувати сформовані якості для вирішення поставлених рухових завдань у непередбачуваних військових умовах, що швидко змінюються.

Запропоновані умови авторської методики потребують сьогодні певного терміну підготовки, але їх реалізація в навчально-виховному процесі ВВНЗ дозволить майбутнім офіцерам у подальшому достатньо не складно підтримувати свій фізичний стан на достатньо високому рівні і не забере у військовослужбовців багато часу.

Висновки. Досліджено процес формування фізичних якостей у майбутніх офіцерів Збройних сил України під час занять з єдиноборств; зазначено взаємо впливовість і взаємо доповнення визначених фізичних та спеціальних якостей, які формуються і розвиваються в майбутніх офіцерах приблизно однаковими методами, засобами і вправами (біг, плавання, подолання перешкод, силові вправи, спортивні ігри, рукопашний бій, єдиноборства та інші). Доведено потребу в комплексному підході до формування фізичних якостей майбутніх офіцерів під час занять з єдиноборств, результативність якого забезпечується завдяки ефекту синергії умов проведення занять.

Визначено і досліджено комплекс організаційно-педагогічних умов проведення означених занять з єдиноборств, що складає основу пропонуваної авторської методики. Надаються рекомендації викладачам і курсантам щодо реалізації визначених організаційно-педагогічних умов, які мають забезпечити високоякісну професійну

і психологічну підготовку майбутніх офіцерів ЗСУ, в навчально-виховному процесі ВВНЗ, що особливо важливо в умовах воєнного стану нашої країни.

Подальші перспективи в цьому напрямку вбачаються у вдосконаленні авторської методики проведення занять з єдиноборств, у розробці й експериментальному дослідженні нових методів, засобів, прийомів і технологій розвитку нових потрібних під час військових дій компетенцій майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури та спорту ЗСУ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ворона В.В. Фізична підготовка як один з компонентів комплексної програми підготовки фахівців психологічного забезпечення. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2020. Вип. 11 (167). С. 89–93.
2. Ганчар І. Л., Ганчар О. І., Кіріакіді М. В., Шаров Р. А., Гавалюх О. С., Чернявський О. А., Ворона В. В. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт курсантів та ліцеїстів військово-морських сил; за ред. професора І. Л. Ганчара: навчальний посібник. Одеса: ООО «Сілекс-прінт», 2021. 340 с.
3. Денисенко Н.Г. Задачний підхід і його роль у системі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Педагогічні науки.* 2018. Випуск LXXXI. Том 3. С. 137–141.
4. Дубровська О. Підходи до методики формування діагностувальної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту у ВВНЗ. *Військова освіта: Зб. наук. праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ.* 2023. № 1 (47). С. 47–56.
5. Кирпенко Є. Сучасний стан сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури та спорту у ЗС України. *Військова освіта: Зб. наук. праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ.* 2023. № 1 (47). С. 108–119.
6. Кузнецова І.Ю. Формування готовності майбутніх тренерів зі східних одноборств до професійної діяльності в дитячо-юнацьких спортивних школах: дис... канд. пед. наук (доктора філософії): 13.00.04, 2019. URL: https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/K_08_120_02/2020/Kuznetsovs_I_dissertation.pdf
7. Наказ Міністерства оборони України № 225 від 05.08.2021 «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 255 від 23.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21#Text>
8. Овчарук І. С., Сидорченко К. М., Ворона В. В., Ольховий О. М. Пропозиції для впровадження в систему підготовки інструкторів фізичної підготовки і спорту та бойової армійської системи ЗС України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 25 листопада 2022 р.). Національний університет оборони України. Київ: НУОУ, 2022. С. 94–96.
9. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність : Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
10. Подтергерра Є. М. Організаційно-педагогічні умови військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / ПДПУ імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 191 с.
11. Терентьєва Н. О., Радченко Ю. І. Зміст і форми спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців Сил безпеки і оборони України. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія Педагогічні науки.* 2020. Вип. 8(164). С. 254–260.
12. Ягупов В., Коновалов Д. Модель формування фізичної готовності майбутніх офіцерів сухопутних військ до військово-професійної діяльності в процесі військово-професійної підготовки. *Військова освіта: Зб. наук. праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ.* 2023. № 1 (47). С. 323–343.